

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Klára Jakšová

Vyjadření záporu v současné italštině a češtině

Expressing Negation in Present-day Italian And Czech

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Zora Obstová, Ph.D.

Pod kování

Ráda bych tímto pod kovala vedoucí své bakalářské práce, PhDr. Zdeňka Obstovému, Ph.D., za cenné rady a připomínky, čas a trpělivost.

Prohlášení:

Prohláuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla vyutila v rámci jiného vysokoškolského studia ani k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. května 2018

Klára Jakubová

Klíčová slova (česky):

negace, zápor, paralelní korpus, negativní kvantifikátor, negativní intenzifikátor,
negativní polaritní výraz, InterCorp, ital-tina, e-tina

Klíčová slova (anglicky):

negation, parallel corpus, negative quantifier, negative intensifier, negative
polarity item, InterCorp, Italian, Czech

Abstrakt

Tato práce se zabývá způsoby vyjádření negace v italštině a v češtině a jejich porovnáním v obou jazycích. Teoretická část je založena na syntéze dat z několika českých a italských gramatik a pojednává o prostředcích záporu a o kategoriích, do kterých je negace členěna. Dále pak rozebírá některé jevy negace, jako jsou vztahy se zápornými kvantifikátory, vícečetná negace, intenzifikace a neutralizace záporu a negativní polaritní výrazy. Praktická část práce pak na základě vyhledávání v italsko-českém korpusu InterCorp zkoumá způsoby užití a české překlady některých italských záporných intenzifikátorů (*affatto*, *mica*, *punto*) a negativního konstruktů *non è che*. V závěru práce jsou poznatky shrnuty a je nastíněno, do jaké míry se teorie shoduje s výsledky vyhledávání v korpusu.

Abstract

The current thesis deals with the ways of expressing negation in Italian and Czech and with their comparison. The theoretical part is based on synthesized information from several Italian and Czech grammar books and it examines the means of negation and the categories into which negation is divided. Furthermore, this part discusses some negation-related phenomena such as negative quantifiers, multiple negation, intensification and neutralisation of negation, and negative polarity items. The practical part of the thesis, based on data from the Italian-Czech corpus InterCorp, studies the use and Czech translations of several of the Italian negative intensifiers (*affatto*, *mica*, *punto*) and of the negative phrase *non è che*. In the conclusion of the study, a brief summary of how much theory corresponds to the corpus-research results is provided.

OBSAH

Úvod	8
I. TEORETICKÁ ÁST	9
1. Negace a její funkce	9
2. Systémy vyjadřování negace v e-tin a v ital-tin	10
2.1. Prostředky záporu	10
2.1.1. Prostředky záporu v e-tin	10
2.1.2. Prostředky záporu v ital-tin	12
2.2. Typy negace	15
2.2.1. české dělení.....	15
2.2.1.1. Mluvnický zápor	16
2.2.1.2. Slovní zápor	17
2.2.1.3. Zápor totální.....	18
2.2.1.4. Zápor parciální.....	18
2.2.2. Italské dělení.....	19
2.2.2.1. Syntakticko-sémantické hledisko.....	20
2.2.2.2. Morfologické hledisko	22
3. Záporné vety s kvantifikátory a vícenásobný zápor	24
3.1. Kladné neurčitá kvantifikátory = Quantificatori indefiniti positivi	24
3.2. Záporné neurčitá kvantifikátory = Quantificatori indefiniti negativi.....	26
3.3. Vícečetná negace = Negazione multipla	27
4. Intenzifikace a neutralizace záporu	29
4.1. Italské intenzifikátory	29
4.1.1. Rafforzativi negativi avverbiali	29
4.1.2. Rafforzativi negativi nominali	30
4.1.3. Mica.....	30
4.2. české intenzifikátory	32
4.3. Neutralizace negace	33
5. Negativní polaritní výrazy	35
5.1. Polaritní výrazy se superlativem	35
5.2. Idiomy s negativní polaritou	36
5.3. Negativní polaritní výrazy v e-tin	36
II. PRAKTICKÁ ÁST	38
1. Vyhledávání v korpusu InterCorp	39
2. Affatto.....	40

3. Mica	43
4. Punto.....	47
5. Non è che.....	49
Záv r	54
Résumé	56
Riassunto	57
BIBLIOGRAFIE.....	58

Úvod

Negace je jev uplatňující se ve všech jazycích napříč jazykovými skupinami. Je pirozenou součástí její formy, a je závislá na příslušnosti k jazykové rodině, vykazuje v různých jazycích podobné prvky. Je to jev běžný, ale přitom existuje pouze málo studií, které by mu věnovaly větší pozornost. To bylo také jedním z důvodů, proč jsem si pro svou práci vybrala právě toto téma. Společně s tím mi imponovala přiležitost dostat se k hlubšímu studiu korpusu a na jeho základě porovnávat jazyky a jazykové prostředky, nebo právě to mě přitáhlo k studiu jazykových jevů nejvíce fascinovalo.

Práci jsem rozdělila na dvě části – teoretickou, ve které shrnuji poznatky z českých a italských gramatik a vysvětluji ty, které jevy negace, a praktickou, která zahrnuje samotnou práci s korpusem a analýzu výsledků.

Teoretická část je rozdělena do pěti kapitol. V první stručně charakterizují negaci a její funkce, ve druhé pak podrobněji osvětlují prostředky záporu a systémy tvořící negaci v češtině a v italštině a poukazují na jednotlivé shody a odlišnosti v obou jazycích. Zbývající kapitoly jsou zaměřeny více na charakteristiky italštiny a zabývají se těmi, kterými konkrétními jazykovými jevy. Třetí kapitola se věnuje záporným kvantifikátorům, záporům a pravidlům jejich užití, dále pak více specifickému záporu. Čtvrtá kapitola se zabývá italskými a českými negativními intenzifikátory, negativním výrazem *mica* a neutralizací záporu. V poslední kapitole jsou nastíněny dva typy italských negativních polaritních výrazů a následně české negativní polaritní výrazy. Všechny kapitoly jsou opatřeny příklady dokazujícími jazykové jevy v praxi.

Praktická část práce je založena na vyhledávání v italském korpusu InterCorp a v paralelním českém korpusu. Provedla jsem celkem čtyři vyhledávání. První o analýzu příkladů a jazykových kontextů záporných výrazů *affatto*, *mica* a *punto* a negativního konstruktu *non è che*. Výsledky jsou zpracovány v jednotlivých kapitolách této části a jsou k nim uvedeny příklady z korpusu, které závěry výzkumu dokládají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Negace a její funkce

Negace je jazykový prostředek, který převádí pravdivostní hodnotu oznamovací vety na hodnotu opačnou.

(1) a. Piove. (È vero che piove.) = Právda. (Je pravda, že prší.)

b. Non piove. (È falso che piova.) = Neprávda. (Je nepravda / není pravda, že prší.)¹

Vety se tedy staví do pomyslných dvojic s kladnou nebo zápornou hodnotou, která je dána přítomností a absencí zápornky určitého typu v závislosti na jazyku. Existují ovšem i vety, které do této opozice postavit nelze a které mají hodnotu buď pouze negativní i jen pozitivní. Výrazy, které se v těchto případech objevují, se nazývají polaritní výrazy.

(2) a. Non è arrivata fino a mezzanotte. / *È arrivata fino a mezzanotte.

b. Maria è una ragazza sensibile, come sai. / *come non sai.

Základní funkce negace jsou dvě. Tou první je funkce v oznamovací větě, kdy zápor popírá nebo opravuje určitý výrok, jak je tomu například v případě (1b). Druhá funkce se objevuje v rozkazovacích větách, ve kterých se pomocí negace zakazuje provedení (3a) nebo přikazuje pokračování (3b) činnosti, která právě probíhá.²

(3) a. Non sederti! = Nesedej si!

b. Non piangere! = Neplač!

¹ Bernini, Giuliano. Negazione. Treccani: Enciclopedia dell'italiano [online]. 2011. [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <[² Tamtéž](http://www.treccani.it/enciclopedia/negazione_(Enciclopedia-dell'italiano)/></p></div><div data-bbox=)

2. Systémy vyjadřování negace v e-tin a v ital-tin

Negaci je v každém jazyce možné vyjádřit na kolika způsobů a každé to s sebou nese svá specifika. Jazykovým prostředkem vyjadřujícím negaci se obecně říká zápornky. Ty mohou být různých typů a jejich využití v konkrétním jazyce je obvykle závislé na příslušnosti k jazykové rodině a na historickém vývoji jazyka.

Nejprve jít zápornkou v ital-tin je bezesporu příslovce *non*, které je neměnné a přechází sloveso i slovesné příklonky. Oproti tomu e-tina nejprve jí uflívá předponu *ne-*, která se váže na sloveso v jakémkoli tvaru nebo v případě méně často i na jiné slovní druhy. Oba jazyky ovšem mají i mnoho jiných způsobů, jak zápor vyjádřit.

2.1. Prostředky záporu

2.1.1. Prostředky záporu v e-tin

Jak již bylo řečeno, základním způsobem vyjádření negace v e-tin je přidání zápornky *ne-* k přísudkovému výrazu. Sloveso, ke kterému se tato předpona pojí, pak může být v jakémkoli tvaru (infinitiv: *nemluvit*, finitní tvar přítomný: *nemluvím / nemluví– / nemluví*, příechodník: *nemluv / nemluvíc / nemluvíce*, imperativ: *nemluv! / nemluvme! / nemluvte!*), přičemž u analytických slovesných tvarů má umístění zápornky jistá pravidla:

i. složený minulý čas: předpona se váže na příestí minulého plnovýznamového slovesa: *nemluvil jsem / nemluvila jsi / nemluvili jsme*

ii. přítomný kondicionál: zápornka se tu, stejně jako v předchozím případě, připojuje k plnovýznamovému slovesu: *nemluvil bych / nemluvila bys / nemluvili bychom*

iii. složený budoucí čas: zde se naopak *ne-* pojí výhradně s pomocným slovesem: *nebudu mluvit / nebude–mluvit / nebudeme mluvit*

iv. minulý kondicionál: v tomto případě nejsou dána striktní pravidla, kde má zápornka stát, může se tedy objevit jak před pomocným slovesem, tak i před píestím plnovýznamového slovesa a závisí na mluvčím i pisateli, kterou formu zvolí: *nebyl bych mluvil / byl bych nemluvil*.

Dalším frekventovaným prostředkem jsou záporná zájmena s předponou *ni*: *nikdo, nic, nijaký, ni í, nikdy, odnikud + žádný*, která jsou protěj-kem kladných zájmen s předponou *n* -: *n kdo, n co, n jaký, n í, n kdy, odn kud + každý*. Tyto výrazy, kterým se říká negativní kvantifikátory, se v e-tině na rozdíl od mnoha jiných evropských jazyků používají ve větách se záporným přísudkem. Kvantifikátory se objevují také v ital-tině, jejich použití ve větě je ale řízeno složitějšími pravidly, která budou osvětlena dále v práci (kap. 3).

Zápor máme vyjádřit částicí *ne* i předponou *ni-* formou *nikoli* jako odpověď na otázku zjevnou nebo předpokládanou výroku. Nahrazujeme tím plně znějící záporné větě, například (1a) namísto (1b). Ve velkém množství případů se ale setkáme s kombinací obou případů (1c).

(1) a. Má hlad? ó Ne.

b. Má hlad? ó Nemám hlad.

c. Má hlad? ó Ne, nemám hlad.

Částice *ne* a *nikoli* máme také klást pouze před výraz, který chceme ve větě negovat, jako v případě vět *Ne každý by mohl takovouto práci vykonávat*. Tato forma záporu je potom typická pro negaci částicou (viz 2.2.1.4.).

Jistou negativní skutečnost lze formulovat i za pomoci záporných slov, jde tedy o tzv. zápor lexikální (viz 2.2.1.2). Záporná slova tvoříme z kladných substantiv, adjektiv i adverbii připojením předpony *ne-* nebo u některých slov cizího předvodu pomocí předpon *a-* / *anti-*. Nutno však zdůraznit, že ve větě s lexikálním záporem nelze považovat za větě gramaticky zápornou, jelikož má ve všech ostatních aspektech charakteristiky větě kladné.

Doprovodným prostředkem negace ve větě je tzv. záporový genitiv, jehož použití se ovšem v soudobém jazyce značně omezilo. Jde o použití 2. pádu, tedy genitivu, nejčastěji místo subjektového nominativu i objektového akuzativu v záporných větách. Dnes je jeho použití zpravidla fakultativní a zaměřené

s b fln j-í formou nominativu nebo akuzativu, jde pak spí-e o jev p íznakový (2).
Nacházíme ale také ustálené fráze, v nichfl zám na pád mořná není (3, 4).
V mnoha p ípadech by se ov-em dalo o uřití záporového genitivu diskutovat,
protože tvar genitivu se shoduje s tvary jiných pád .

(2) Ani oka nezamhou il.

Ani oko nezamhou il.

(3) Nebylo po n m ani vidu ani slechu.

*Nebyl po n m ani vid ani slech.

(4) Chudoba cti netratí.

*Chudoba est netratí.

V p ípad ital-tiny, která nepouřívá deklina ní systém, m řeme pochopiteln
výskyt takového gramatického jevu vylou it, za paralelní jev bychom mořná mohli
povařovat d livý len, který má ale spí-e funkci genitivu partitivního (5).

(5) Maria non ha mangiato della carne. = Marie nepojedla masa.³

2.1.2. Prost edky záporu v ital-tin

Ital-tina, stejn jako e-tina, pouřívá pro negaci velké množství prost edk ,
které asto fungují dosti podobn a mají také obdobná pravidla.

Základní a nej ast j-í mořností p i tvo ení záporu je p íslovce *non*, které je
nem nné, b fln nep ízvu né a ve v t jej klademe p ed finitní tvar p ísudkového
slovesa (a p ípadn jeho klitika). Toto sloveso pak nese p ízvuk, jak je tomu
u p íklad (6) a (7). P ízvu né *non* bývá jen v p ípad , kdy chce mluv í zd raznit
kontrast (8).

(6) Non piove.

(7) Maria non glielo ha detto.⁴

³ Renzi, Lorenzo – Salvi, Giampaolo. Grande grammatica italiana di consultazione II. Bologna:
Società editrice il Mulino, 1991, cit. d. 2018-03-29, s. 262

⁴ Tamtéž, s. 245

(8) Non piove, nevica!

Záporka *non* se uplatňuje i u takzvané vnější negace. Jde o konstrukty *non che* a *non è che*, které jsou pouze jiným vyjádřením běžného vztahu záporu, každé z nich však funguje trochu odlišně. Jako příklad je uvedena modifikace v *Lui non è cattivo*.

i. *Non che* je nadřazený negativní konstrukt, který ovšem za větu, ke které se negace vztahuje, větinou předpokládá odporovací větu tematicky stejnou, jako je věta negovaná, ale s menší intenzitou významu.

(9) Non che lui sia cattivo, ma è molto nervoso.⁵

ii. *Non è che* je oproti tomu neutrálnější; vychází totiž ze stejného kladného konstruktů *è che*, významově více odpovídá předložce *che* a nevyžaduje tedy žádný další doplňující informace. Této negativní konstrukci se budu více věnovat v praktické části práce (kap. 5).

(10) Non è che lui sia cattivo.

V italštině se také, stejně jako v češtině, objevují neurčitá slova, kterým se říká *quantificatori indefiniti negativi* – neurčitě záporné kvantifikátory (viz 3.2.). Jsou to zejména *nessuno*, *niente*, *nulla*, příslovce *mai* a *nessuno* ve funkci předložky jména. Kromě těchto ve standardní italštině používaných výrazů se můžeme setkat i s lokálními ekvivalenty, například s *punto* v Toskánsku (11). Mezi tyto klasické kvantifikátory bychom mohli zařadit i příslovce *mica*, které sice vlastně funguje spíše jako intenzifikátor negace, setkáváme se s ním však ve větě i na pozici záporných kvantifikátorů. O příslovci *mica* více v kapitole 4.

(11) Non ne ho punto voglia. [Non ne ho nessuna voglia.]⁶

Oproti paralelně existujícím *ne* a *nikoli* existuje italské příslovce *no*. To má obdobné využití jako české částice *ne* a *nikoli*, slouží tedy k popisu obsahu předchozí věty nebo jako odpověď na otázku zjišťovací. Stejně jako v příkladech (1) se můžeme v italštině setkat s:

⁵ Tamtéž, s. 249

⁶ Bernini, G., cit. d. 2018-03-31

- (12) a. Hai fame? ó No.
 b. Hai fame? ó Non ho fame.
 c. Hai fame? ó No, non ho fame.

V obou jazycích pak nejpravděpodobněji najdeme formu (a) nebo (c), ovšem záleží vždy na kontextu a na tom, co přesně a s jakým důrazem chce mluvčí říci. Kromě této základní funkce příslovce *no* se uvádí ještě další možná použití, a to jako otázka (13), podmětná vta implicitní (14), slovní výplň nebo jako synonymum adjektiva *nessuno* v některých odvětvích odborného jazyka, například v lékařském jazyce (15).

(13) Guarda che non piove. ó No?

(14) Credo di no.

(15) No tracce ematiche nelle urine.⁷

Příslovce *nemmeno*, *neanche* a *neppure* jsou prostědky tzv. *negazione aggiunta*, tedy negace předané i zástupné, a ve vta odpovídají slučovací spojce *ani*. Tímto slovy předáváme další polofku k jiným již negovaným, a ufl jsou ony předchozí negované skutečnosti ve vta vyjádření (16a), i ne (16b).

(16) a. Non lha detto a Carla e nemmeno glielo dirà.

b. Non è arrivata nemmeno Maria.⁸

Nemmeno, *neanche* a *neppure* tedy nemusí nutně uvozovat vedlejší vtu a mohou stát na různých místech ve vta, ale předpokládají negaci jiného elementu již předchozím kontextu. Právě to, na jakém místě ve vta stojí, ovlivňuje i prezenci i absenci příslovce *non*. Pokud je zájmeno v preverbální pozici, tedy pokud stojí před slovesem, přisudek je v kladné formě, ale přesto má vta celkově negativní hodnotu (17a). Naopak, pokud se zájmeno ve vta nachází za přisudkem, přítomnost příslovce *non* je obligatorní (17b). Jestliže se tato dvě pravidla poruší, výsledné vty jsou negramatické. Je nutno podotknout, že pokud zájmena neuvozují vedlejší vtu a stojí samostatně ve vta hlavní, připomínají často spíše prostědek intenzifikace, závisí ovšem na kontextu vty, jakou funkci zastávají.

⁷ Tamtéž

⁸ Renzi, L. – Salvi, G., cit. d. 2018-04-01, s. 285, 286

(17) a. Nemmeno Maria è venuta. / *Nemmeno Maria non è venuta.

b. Non è arrivata nemmeno Maria. / *È venuta nemmeno Maria.⁹

Podobn jako *nemmeno*, *neanche* a *neppure* fungují i souvztafné spojky *néí né*, které v e-tin p ekládáme jako *anií ani*. Tyto spojky spojují negativní prvky na stejné úrovni, p i emfl první z obou spojek m fle být vypu-t na (18).

(18) Non li ho (né) visti né sentiti

Obdobn jako v e-tin se i v ital-tin objevuje lexikální zápor. Záporná slova se tvo í p ípojení prefix *s-*, *dis-*, *a-*, *in-*, p ípadn *mal-* a *mis-*. Negaci slova m fleme také vytvo it p edsazením *non* p ed substantivum, tyto dv slofkky spolu mohou pak vytvá et jedno slovo, m fle mezi nimi být spojovník nebo p ípadn mohou stát i samostatn , nap . *noncuranza*, *non-utilità*, *non appartenenza*.¹⁰ Stejn jako v p ípad e-tiny v-ak ani zde není lexikální zápor prost edkem gramatické negace.

2.2. Typy negace

Co se tý e d lení negace do ur itých typ , ital-tina i e-tina zápor v základu kategorizují vcelku podobným zp sobem. Pro v t-í p ehlednost jsem v-ak eskou a italskou typologií uvedla ve dvou r zných podkapitolách.

2.2.1. eské d lení

V t íd ní jednotlivých jev negace se eské gramatiky zcela neshodují a každá z nich prvky záporu d lí do kategorií trochu odli-n . Pokusím se tedy o syntézu a zp ehledn ní t chto systém .

V e-tin zápor leníme na mluvnický a slovní neboli lexikální a zápor mluvnický se dále d lí na v tný a lenský. Tohoto d lení uflívá P íru ní mluvnice

⁹ Tamtéž, s. 285

¹⁰ Tamtéž, s. 253

e-tiny¹¹, oproti tomu Mluvnice e-tiny III¹² mluví pouze záporu v tněm a lenském a zápor lexikální adí jen mezi prost edky negace. Ob tyto gramatiky se pak společně s Akademickou gramatikou spisovné e-tiny¹³ shodují na rozdělení funkce negace na totální a parciální. Pro rozdělení typů negace jsem si vybrala systém Příruční mluvnice e-tiny, protože mi připadal nejkomplexnější a nejprůhlednější, k jednotlivým typům jsem však přidala i poznatky z jiných gramatik.

2.2.1.1. Mluvnický zápor

I. V tný

V tný zápor vzniká spojením předpony *ne-* k přísudkovému výrazu, tedy ke slovesu (19) i bezspornovému modálnímu specifikátoru (*nelze, nemofno, net eba*) (20).¹⁴

(19) Marie v era nep í-la do práce.

(20) Ulicí dnes nelze projet.

Doprovodným prostředkem v tné negace může být záporný výraz *je-t / dosud*, znázornění trvání za *ufl / jifl* indikující změnu stavu, a naopak (21a, 21b), případně použití (*ufl, jifl zase/op t*) jako signál navrácení stavu předvodního (21c).

(21) a. Matka je-t (dosud) pracuje. / Matka ufl (jifl) nepracuje.

b. Matka je-t (dosud) nepracuje. / Matka ufl (jifl) pracuje.

c. Matka ufl zase nepracuje. [Matka nepracovala, pak pracovala a teď ufl zase nepracuje]¹⁵

¹¹ Příruční mluvnice češtiny. Praha: NLN, 1995.

¹² Mluvnice češtiny III. Praha: Academia, 1987.

¹³ Štícha, František a kol. Akademická gramatika spisovné češtiny. Praha: Academia, 2013.

¹⁴ Mluvnice češtiny III, cit. d. 2018-04-01, s. 263

¹⁵ Příruční mluvnice češtiny, cit. d. 2018-04-01, s. 548

II. lenský

lenský zápor tvoříme předsunutím zápornky *ne-* i *nikoli-* před nepřísudkový člen ve větě s kladnou stavbou (22). V hovorové češtině můžeme částice nahradit jinými expresivními výrazy, například *houby, prd, pendrek* (23).

(22) Marie přijde ne v sobotu, ale v neděli.

(23) On houby nic neví.¹⁶

2.2.1.2. Slovní zápor

Zápor slovní neboli lexikální byl již zmínován dříve a je tedy zpravidla tvořen předponou *ne-*, předponou *a-*, *anti-* k substantivům (*nepřítel, neslušnost, antifašista*), adjektivům (*nemohutný, asociální*) a adverbiím (*nezdvořile, neskutečně*). Tato slova jsou většinou sémantickými antonymy svých kladných protějšků (*neslušnost o slušnost; antifašista o fašista*). Neve všech případech to ale takto platí a některá negativní slova už dostala buď jiný významový odstín, nebo rovnou význam nový, v nichž v některých případech má potom slovo významy dva (*neskutečně = nesměrně x skutečně = doopravdy; nemohutný = nereálný / neschopný x mohutný = reálný / *schopný*). Existují i slova, jejichž záporné formy jsou v běžné mluvě používány daleko více (*nedbalost o dbalost*) nebo jejich kladné formy neexistují, předponou jejich význam již zanikl (*nekláuba o *kláuba; nebořítík o *bořítík; nerudný o *rudný*¹⁷).

Českou jazykovou zvláštností jsou dvojice slov, která mají stejný význam jako s použitím negativní předpony, tak i bez ní (*svár o nesvár, stvára o nestvára*).

Lexikální zápor lze kromě předponou realizovat i užitím antonym.

(24) To není hezké. = To je ošklivé.¹⁸

¹⁶ Tamtéž s. 550

¹⁷ Štícha, F., cit. d. 2018-04-01, s. 748

¹⁸ Příruční mluvnice češtiny, cit. d. 2018-04-01, s. 550

2.2.1.3. Zápor totální

Zápor také dříve podle toho, jak velká část vety pod jeho vliv spadá, rozlišíme tak zápor totální a parciální. Zápor totální nebo také celkový, úplný či obecný znamená popření obsahu vety jako celku a vyjadřuje se formou záporu v tónu, nacházíme zde tedy predikát s prefixem *ne-*. Doprovodně pak celkovou negací můžeme provázet změnou kladných kvantifikátorů s předponou *n-* na vety záporné s předponou *ni-* (25b).

(25) a. Marie nikdy chodí do divadla.

b. Marie nikdy nechodí do divadla.

2.2.1.4. Zápor parciální

Parciální nebo též částečná negace vyjadřuje popření pouze části vety. Nejčastěji se realizuje pomocí negace lénkové, takže například Akademická gramatika spisovné češtiny uvádí zápor parciální a lénkový jako synonyma. Není to však pravidlem a negací částečnou lze vytvořit i za pomoci v tónu záporu.

Při použití lénkové negace je funkce negace parciální zřejmá, zpravidla však implikuje v tónu uvozenou spojkou odporovací nebo alespoň kontrastní prvek, zvláště pokud stojí zápornka na začátku vety (26). To ovšem neplatí pro vety, ve kterých po záporkách následují výrazy *kafldý*, *v-ichni*, *vfdy*, *v-ude* (27), (28).

(26) Ne rozum, nýbrž city zde hrají rozhodující roli.¹⁹

(27) Ne kafldý to ví.

(28) Ne vfdy je to mofné.²⁰

Pokud je ve v tónu zápor v tónu, je situace už poněkud komplikovanější. Není totiž vždy zřejmé, zda zápor platí pro celý obsah vety, nebo jen pro její část. Jsou případy, ve kterých je podle lexikální náplně a v tónu stavby jasné, že jde o negací částečnou (29). U větiny případů použití v tónu záporu si však v tónu můžeme

¹⁹ Štícha, F., cit. d. 2018-04-02, s. 752

²⁰ Tamtéž, s. 751

vyložit dvojím zp. sobem, a to ve významu negace totální nebo parciální (30). V takto postavené větě tedy rozlišíme podle kontextu, o jakou funkci se jedná. Pokud se ve větě objevují kvantifikátory, lze typ negace snadno rozeznat. Kladné kvantifikátory s prefixem *n-* se totiž ve větách s negací totální mívají na kvantifikátory záporné s prefixem *ni-*, kdežto u negace parciální nikoliv (31).

(29) Eva do práce nejela autem. [Eva do práce jela, ale ne autem.]

(30) a. Nestalo se to mou vinou.

b. Nestalo se to, a já jsem to zavinil. = funkce totální

c. Stalo se to, ale já jsem za to nemohl. = funkce parciální

(31) a. Nikdo to nedopil.

b. Nikdo to nedopil. = funkce totální

c. Nikdo to nedopil. = funkce parciální²¹

2.2.2. Italské dělení

Italští lingvisté ve svém systému na rozdíl od českých postupují ke kategorizaci negace více z pohledu lingvistických disciplín a rozlišují prostědky negace na úrovni syntakticko-sémantickou a morfologickou. Tohoto dělení uflívá Grande grammatica italiana di consultazione²², zatímco Enciclopedia dell'italiano²³ rozlišuje negaci na úrovni lexikální a morfologickou, syntaktickou, sémantickou a pragmatickou. Já se ve své práci podrflím systému první zmíněné gramatiky.

²¹ Příruční mluvnice češtiny, cit. d. 2018-04-02, s. 551

²² Renzi, L. – Salvi, G.

²³ Bernini, G., cit. d. 2018-04-02

2.2.2.1. Syntakticko-sémantické hledisko

Na úrovni syntakticko-sémantické se negace dále rozlišuje na *negazione predicativa frasale*, *negazione predicativa di costituente* a *negazione relazionale di costituente*, což do značné míry odpovídá českému dělení negace v tiché a tleskové.

I. Negazione predicativa frasale / di frase

Tento typ negace je víceméně ekvivalentem záporu v tichém a má vliv na vazbu mezi přísudkem a podmínkou, kde akci predikátu na subjektu v tiché popírá. V případech, kde podmínka chybí, jako u v tiché *Non piove*, se pak jednoduše popírá děj predikátu.

Italské gramatiky se zmiývají o případech v tiché negace, ve kterých není predikát výslovně negován. Jde například o případy, ve kterých je příslovce *non* nahrazeno negativními kvantifikátory v preverbální pozici a sloveso zde stojí v kladné formě (32). Dále jsou to tzv. *costrutti nominali* ó nominální konstrukty, ve kterých došlo k elipse predikátu a záporka se připojuje k substantivu (33). O těchto případech české gramatiky nemluví. Jsou to konstrukty, které v tiché k formulování negace používají záporná slova jako například *ani*, *fiádny* atd. V jistém smyslu do této skupiny patří i v tiché negace ó *negazione esterna*, kde se zápor vyjadřuje skrze konstrukci *non che* i *non è che*.

(32) Nessuno le ha scritto.

(33) a. Non una parola a Maria! = Ani slovo Marii!

b. Non una risposta. = fiádná odpověď.

Do kategorie přísudkové v tiché negace ze sémantického hlediska lze pořadit i v tiché s tzv. *implicativi negativi*, tedy se slovesy s implikovanou negací. Jsou to slova, která jifl ve svém významu zahrnují negativní význam, v italštině jde například o slovesa jako *evitare*, *omettere*, *trascurare* atd. A jde o v tiché gramaticky kladné, mají stejný nebo přinejmenším velmi podobný význam jako příslovce v tiché s přísudkovou v tiché negací (34). Syntakticky ale tyto v tiché nefungují stejným způsobem a nevykazují některé vlastnosti běžné v tiché negace (35).

(34) Maria ha omesso di scriverle. [Maria non le ha scritto.]

(35) a. Ha omesso di informare qualcuno / *nessuno.

b. Non ha informato qualcuno / nessuno.²⁴

Obdobu v t–iny t chto p ípad záporu bez negovaného predikátu m fleme hledat i v e–tin . Tyto fenomény by z logiky v ci m ly i zde spadat do stejné kategorie, tedy do v tné negace, afl na výjimky se jim v–ak eské gramatiky nev nují.

II. Negazione predicativa di costituente

Jedná se o negaci, která se netýká vazby p ísudkového slovesa a podm tu, nýbrfl p ísudkového slovesa a jiného v tného lenu s ním úzce spojeného. Lze ji tedy pouflít u v t s verbonominálním predikátem, kde záporka *non* popírá platnost jmenné ásti p ísudku. V ta s tímto typem negace by m la po vypu–t ní predikátu fungovat jako nominální syntagma. V eském systému bychom tento typ negace nejspí–e zahrnuli pod zápor v tný. Sémanticky totiž sice negujeme jiný v tný len nefl sloveso, to je ale formáln v záporném tvaru, cofl je pro eské d lení podstatn j–í.

(36) a. Gli autori non sono obbligatori.

b. gli autori non obbligatori²⁵

III. Negazione relazionale di costituente

Tento t etí typ je nejpodobn j–í eské lenské negaci a její pomocí také bývá obvykle p ekládán. Jde bu o negaci vazby mezi ur itým nominálním v tným lenem a zbytkem v ty (37), nebo o pop ení faktu, fle by onen len do propozice jakkoli zasahoval (38). Zpravidla pak takto postavené v ty vyfladují korektivní ást, jako tomu je u p íklad (37) a (38), a tyto dv ásti v ty mohou být libovoln prohozeny (ásti (b) obou p íklad). Pokud tyto negativní v ty stojí samostatn , jsou syntakticky nestabilní a objevují se proto málokdy. Taková v ta je p íjateln j–í, jestliffe negovaný len má rematiza ní funkci, p ítomnost korektivní v ty i v tného lenu to v–ak nevyllu uje (39).

²⁴ Renzi, L. – Salvi, G., cit. d. 2018-04-02, s. 247, 248

²⁵ Tamtéž, s. 250

(37) a. Ci è andato non per Maria ó ci è andato malgrado Maria.

b. Ci è andato malgrado Maria, non per Maria.

(38) a. Ci è andato non con Maria ó ci è andato con Gianna.

b. Ci è andato con Gianna, non con Maria.

(39) a. Non con MARIA ci è andata!

b. Non con MARIA ci è andata, ma con GIANNA!

c. Con GIANNA, non con MARIA ci è andata!²⁶

Zvlá-tním podtypem *negazione relazionale di costituente* je tzv. *negazione privativa*, tedy privativní negace. Tu realizujeme pomocí p edloflky *senza* jako negace p edloflky *con*. Nelze ji ov-ém poufít ve v-ech p ípadech, záleffí totiž, jakou funkci negovaný len ve v t zastává. U p íkladu (40) nedává ást (b) smysl v p ípad , fle negovaná osoba je partnerem obchodu, ov-ém pokud bychom chápali onu osobu jako pouhý doprovod podm tu, v tu jifl poufít m fleme. Na rozdíl od ital-tiny bychom v e-tin v ty tohoto typu za adili k záporu lexikálnímu.

(40) a. Ha trattato la vendita con lei.

b. Ha trattato la vendita senza di lei.²⁷

2.2.2.2. Morfologické hledisko

Italská negace z morfologického hlediska zahrnuje to, co v e-tin b fln považujeme za zápor lexikální. Jsou to tedy r zné slovní druhy s negativními prefixy *s-*, *dis-*, *in-*, *a-*, *mal-*, *mis-* a p ípadn *non-* ve funkci p edpony. Jak jifl ale bylo vý-e e eno, jde o negaci pouze na morfologické bázi, p ísudek z stává kladný, a tak je v ta syntakticky také kladná. V ta s lexikálním záporem v ital-tin navíc nemá n které dal-í p edpoklady syntakticky záporné v ty, nap íklad mofnost p ípojování dal-ích v tných len zápornými sou adnými spojkami (41).

²⁶ Tamtéž, s. 250, 251

²⁷ Tamtéž, s. 252

(41) a. Maria non è contenta, e nemmeno Gianna.

b. *Maria è scontenta, e nemmeno Gianna.²⁸

Kromě případů negace, o nichž jsem psala v předchozích pododdílech, existují pak ještě některé typy negace, které nespadají ani do jedné z uvedených kategorií. Jde o tzv. *negazione esclusivo-restrittiva*, kde se zápor sémanticky netýká žádného z členů věty, ale v zásadě vylučuje jakékoli jiné alternativy než ty, které jsou v této větě uvedeny (42). Vedle toho jde také o *negazione espletiva*, která má syntaktickou strukturu stejnou jako větový zápor, nemá však vazbu mezi podmínkami a výsledným významem, který je i přes prezenci záporný (43). Z příkladů vidíme, že oba tyto typy negace používáme analogicky i v češtině. O příkladech typu (42) se zmíní uje Příruční mluvnice češtiny jako o zachování výjimky v záporných větách.²⁹

(42) Maria non ha che pochi amici. = Marie nemá než pár přátel.

(43) Lavoriamo finché lei non telefona. = Budeme pracovat, dokud nezavolá. [Budeme pracovat a skončíme, až zavolá.]³⁰

²⁸ Tamtéž, s. 252, 253

²⁹ Příruční mluvnice češtiny, cit. d. 2018-04-04, s. 553

³⁰ Renzi, L. – Salvi, G., cit. d. 2018-04-04, s. 254

3. Záporné v ty s kvantifikátory a vícenásobný zápor

Kvantifikátory v eobecn znamenají výrazy vyjad ující množství. V e-tin i v ital-tin mohou být dvojího typu, kladné a záporné, a oba typy se mohou v negativních v tách objevovat. Kladné i záporné kvantifikátory pak m fleme dále rozdlit na ur ité a neur ité, ital-tina mluví o *quantificatori forti e deboli*. Ur ité kvantifikátory neboli *quantificatori forti* jsou schopny vyjád it p esné množství, jedná se tedy p edev-ím o íslovky. Neur ité kvantifikátory naproti tomu dávají pouze nep esnou informaci o kvantit , a ufl v konkrétn j-í, i mén konkrétní mí e.³¹ Pro tuto práci jsou ur ité kvantifikátory nepodstatné, jelikofl na záporné v ty nemají fládný vliv, dále se tedy budu v novat pouze kvantifikátor m neur itým. P ípadné kumulování neur itých negativních kvantifikátor bývá také p í inou vzniku vícenásobného záporu, o n mfl pojednává podkapitola 3.3.

3.1. Kladné neur ité kvantifikátory = Quantificatori indefiniti positivi

Mezi kladné neur ité kvantifikátory pat í v ital-tin slova jako *qualcuno*, *qualcosa*, *alcuno*, *tutti*, *molti*, *pochi* a mnoho dal-ích, v e-tin pak do této kategorie adíme jejich ekvivalenty *n kdo*, *n co*, *n jaký*, *v-ichni*, *mnozí* apod. Tyto výrazy stojí asto v záporných v tách na pozici r zných v tných len a objevují se zde výhradn s negací v tnou, jelikofl samy o sob negativní význam nemají.

Použití kladných kvantifikátor v záporných v tách v-ak m fle asto vyvolávat zmatek, protofle výsledný význam v ty bývá nejednozna ný. P íklad (1a) si sice m fleme vyloflit jako pragmaticky bezp íznakovou odpov na otázku *Maria ha parlato con qualcuno?*, která z stává v syntakticky nezmn né podob , zpravidla v-ak budeme v tu vnímat p íznakov . V p íkladu (1b) je kladen d raz na význam osoby, o nífl se mluví, v p íkladu (1c) pak na množství. e-tina takovou v tu jako je (1a) ani bezp íznakov chápat neumí. V p ípad , fle chceme p edchozí

³¹ Christiana de Santis. Quantificatori. Treccani: Enciclopedia dell'italiano [online]. 2011. [cit. 2018-04-05] Dostupné z: <http://www.treccani.it/enciclopedia/quantificatori_%28Enciclopedia-dell%27italiano%29/>

otázku genericky popít, použijeme místo slova *qualcuno* jeho záporný ekvivalent *nessuno* (1d).

(1) a. Maria non ha parlato con qualcuno.

b. Maria non ha parlato con QUALCUNO, ha parlato col PRIMARIO DEL REPARTO!

c. Maria non ha parlato con QUALCUNO di loro, ha parlato con TUTTI!

d. Maria non ha parlato con nessuno.³²

Sémanticky nejasné v-ak nejast ji bývají v ty, ve kterých kladný neuritý kvantifikátor stojí na pozici subjektu v ty nebo je součástí takového nominálního syntagmatu (2a). Bez znalosti kontextu totiž nelze určit, zda se jedná o negaci totální i parciální a skutečný význam zpravidla upesníme tím, kam v promluvě dáme akcent. Pokud v tu vyslovíme s neutrální intonací, negace bude ve významu totálním, bude to tedy u tohoto příkladu znamenat, že žádný student zkou-ku nesložil. Použijeme-li v-ak příznakovou intonaci, vyjádříme, že zkou-ku složili jen někteří studenti, jde tedy o negaci parciální. Z tohoto příkladu je patrné, že v ty s podobnou konstrukcí používáme i v e-tin a s nepesností jejich významu to je dosti podobné. Chceme-li se vyvarovat případných nejasností, je nejjednodušší v tu postavit tak, aby bylo jasné, o jaký typ negace jde (b, c).

(2) a. Tutti gli studenti non hanno passato l'esame. = Všichni studenti nesložili zkou-ku.

b. Nessuno degli studenti ha passato l'esame. = žádný ze studentů nesložil zkou-ku.

c. Non tutti gli studenti hanno passato l'esame. = Ne všichni studenti složili zkou-ku.³³

³² Renzi, L. – Salvi, G., cit. d. 2018-04-05, s. 260,261

³³ Bernini, G., cit. d. 2018-04-05

3.2. Záporné neurité kvantifikátory = Quantificatori indefiniti negativi

Za italské záporné neurité kvantifikátory považujeme výrazy *nessuno*, *alcuno* (který ale může být i kvantifikátorem kladným), *niente*, *nulla*, *mai*, případně pak obraty zahrnující adjektivum *nessuno*, jako například *da nessuna parte*, *in nessun modo*. V něm jde o záporné výrazy s předponou *ni-*: *nikdo*, *nic*, *nikdy*, *nikde*, *nijak*. Porozumění významu vět s těmito výrazy není tak komplikované, jejich použití však má svá pravidla, která jsou v italštině i v němčině odlišná.

Negativní kvantifikátory vyjadřují vždy v tiché zápor a v italštině mohou stát ve větě v preverbální i postverbální pozici.

i. Stojí-li kvantifikátor před slovesem, ve větě je vypuštěno negativní příslovce *non*, jelikož sám kvantifikátor jeho funkci zastupuje (3a). Po zazení zápornky *non* je pak ve velké větině případ výsledná věta negramatická (3b). Ne vždy tomu tak ale musí být. Jsou případy, ve kterých *non* můžeme vložit i do vět s negativním kvantifikátorem v preverbální pozici jako například pokud chceme vyjádřit příznak na kvantifikátoru, a podle toho její intonaci oddělíme (4). Existují také věty, ve kterých tento zdvojený zápor nezpůsobuje negramatickost věty a zápor se tím pouze intenzifikuje (5). V obou těchto případech je ale vložená zápornka jen fakultativní.

(3) a. Nessuna delle piante sembra malata.

b. *Nessuna delle piante non sembra malata.

(4) A NESSUNO, (non) l'ha detto.

(5) Da nessuna parte (non) avrebbe star meglio.³⁴

ii. U vět s negativními kvantifikátory v postverbální pozici je oproti prvnímu případu přítomnost příslovce *non* obligatorní a negativní věta se tak stává přímým protikladem své větě pozitivní (6). S vypuštěním *non* se můžeme setkat pouze v hovorovém jazyce (7).

³⁴ Renzi, L – Salvi, G., cit. d. 2018-04-05, s. 264

(6) a. Maria ha parlato con qualcuno.

b. Maria non ha parlato con nessuno.³⁵

(7) C'era nessuno.³⁶

e-tina ale, pokud jde o generickou negaci, na rozdíl od ital-tiny obvykle neguje v-echny leny, které negovat jdou, bez ohledu na to, kde jaký v tný len stojí (8). Tím se negativní výrazy množí a vzniká více etná negace.

(8) a. N kdo mi o tom ufl n kdy n co ekl.

b. Nikdo mi o tom je-t nikdy nic ne ekl.³⁷

3.3. Více etná negace = Negazione multipla

Více etná negace je jev, p i kterém se v rámci jednoho výroku kumulují slova s negativní hodnotou, aniž by to jeho výslednou hodnotu neutralizovalo. Ital-tina i e-tina jsou jazyky, ve kterých se více etná negace uplatí uje, a to p edev-ím práv díky negativním kvantifikátor m.

Zcela b fln nacházíme p ípady dvojího záporu. V ital-tin jsou to nap íklad v ty s negativním kvantifikátorem v postverbální pozici, jako u p íkladu (6b), kde vidíme p ísudek v záporné form ve spojení s kvantifikátorem *nessuno*. U eského p ekladu *Marie s nikým nemluvila*. se dvojí zápor objevuje zcela identicky. Velmi astá je ale i více etná negace, kde se negativních kvantifikátor hromadí více. Tyto v ty jsou zvlá-t v e-tin skute n hojn pouívané vzhledem ke shod negace, která p i p evodu v ty z kladné do záporné nastává. V ital-tin se s t mito p ípady setkáváme také, p i p ítomnosti více negativních kvantifikátor ve v t ale v t-inou n který stojí v preverbální pozici, sloveso tedy v t chto situacích bývá ve své kladné form a ve v t je o jeden záporný element mén nefl ve stejné v t v e-tin (9). Nemusí to tak ale vřdy být, pokud v-echny negativní kvantifikátory stojí afl za slovesem (10).

³⁵ Tamtéž, s. 260

³⁶ Bernini, G., cit. d. 2018-04-05

³⁷ Příruční mluvnice češtiny, cit. d. 2018-04-05, s. 550

(9) a. Nikdo mi to nikdy ne ekl.

b. Nessuno me l'ho mai detto.

(10) a. Nikdy jsem nic podobného nesly-e!

b. Non ho mai sentito niente del genere!

4. Intenzifikace a neutralizace záporu

4.1. Italské intenzifikátory

Italské záporné intenzifikátory, tedy *intensificatori negativi* nebo také *rafforzativi della negazione*, můžeme rozdělit podle příslovitosti ke slovním druhům do dvou kategorií. Jsou to *rafforzativi avverbiali*, tedy příslovcové intenzifikátory, a *rafforzativi nominali*, tedy tyto výrazy, které jsou na bázi podstatných jmen.

4.1.1. Rafforzativi negativi avverbiali

K nejčastěji intenzifikátorům tohoto typu patří výrazy *affatto* a *assolutamente*, z nichž *affatto* se nachází pouze v záporných větách. *Assolutamente* je neutrálním intenzifikátorem, který může zesilovat význam jak negativních, tak i pozitivních vět. Pro oba výrazy ale platí, že pokud slouží jako negativní intenzifikátory, stojí vždy ve větě se záporným predikátem (1).

(1) A: Gianni è stato gentile con lui.

B: Macché, non l'ha affatto / assolutamente aiutato.

B: *Macché, l'ha affatto / assolutamente aiutato.

Kromě těchto dvou příslovců je třeba existuje několik příslovcových spojení se stejnou funkcí: *per niente*, *per nulla*, *in nessun caso*, *mai*, *poi mai*, které zdůrazňují nepřípustnost situace. Stejně jako u předchozích výrazů, i tato spojení vždy stojí ve větě s přísudkem v záporné formě. Všechny dosud uvedené intenzifikátory pak ve větě modifikují příslovce nebo slovesa a souhrnně lze se do větiny převést jako *in nessun caso*, *mai*, *poi mai*, *per niente*, *per nulla*, *in nessun caso*, *mai*, *poi mai* atd.

(2) Non ci credo in nessun modo.

(3) Questo coltello non taglia per niente bene.

Dalšími negativními příslovcí s příjmeními spojeními jsou výrazy *col diavolo*, *col cavolo* a *col cazzo*, z nichž druhé dva patří mezi níže, ať vulgární formy. Tyto intenzifikátory popírají celé příslovcí tvrzení a stojí ve větě bez jakéhokoli dalšího prvku negace. V češtině však tyto výrazy neadiskutujeme mezi intenzifikátory, nýbrž mezi příslovcí záporu, o nichž jsem již psala v pododstavci 2.2.1.1., což nám ukazuje příklad v (4).

(4) A: Giorgio ha ragione. = Giorgio má pravdu.

B: Col cavolo (che) ha ragione! = Houby má pravdu!

V hovorovém jazyce se někdy ve funkci příslovcí něho intenzifikátoru používá slovo *niente*, stojící před podstatnými i příslovcími jmény, slovesy a příslovcí (5). Ovšem před substantivy má spíše funkci adjektivního modifikátoru (6).

(5) Non è riuscito niente bene.

(6) Non ho niente voglia.

4.1.2. Rafforzativi negativi nominali

Nominální intenzifikátory jsou jednoslovné výrazy stojící ve větě ve funkci podmínek, přičemž u příslovcí něho určení nebo mohou být členy předložkové vazby. Jsou to výrazy *un cane*, *un cavolo*, *un accidente*, *una madonna*, ke kterým se fakultativně mohou pomoci předložky *di* připojit zájmena *nessuno* nebo *niente*.

(7) Non è arrivato un cane.

(8) Non ho visto un cavolo.³⁸

4.1.3. Mica

Zvláštní postavení v systému italské negace má *mica*, výraz přivodem z latinského *m cam*, v příkladu trojka, –petka. Tato forma negace zpravidla podléhá

³⁸ Renzi, L. – Salvi, G., cit. d. 2018-04-06, s. 281-283

stejným syntaktickým pravidlům jako negativní neurité kvantifikátory. Stojí-li tedy *mica* za slovesem, predikát v ty musí být v záporné formě (9a), nachází-li se v-ak v preverbální pozici, zápornka *non* se vypou-tí (9b). V případech n kterých regionálních jazykových variant, a to zejména na severu Itálie, se *non* ve v t , ve které je zároveň p ítomné slovo *mica*, vypou-tí (10). Je to podobné, jako u p íkladu v ty z hovorového jazyka *Cøera nessuno*.

(9) a. Non lo sapevo mica.

b. Mica lo sapevo

(10) Siamo mica matti.³⁹

Zajímavostí tohoto výrazu je, že se jednotlivé gramatiky na jeho funkci plně neshodují. Zatímco Enciclopedia dell'italiano jej jasně uvádí jako prostředek intenzifikace, Grande grammatica italiana di consultazione o n m výslovně říká, že nezdrazuje negaci, nýbrž ji upesuje. Podle této gramatiky totiž slovo *mica* neneguje tvrzení, ale jeho předpoklad, jako u p íkladu (11). Tato v ta totiž pragmaticky není odpovědí na otázku *Fa freddo fuori?*, ale spíše reakcí na doporučení *Mettiti la sciarpa quando esci*. Negativní otázky s použitím *mica* mají pak zdvojnásoběné nádechy, protože právě použití onoho slova dává předpoklad, že dotazovaný odpoví negativně (12).

(11) Non fa mica freddo fuori.

(12) Non hai mica una sigaretta?⁴⁰

Na stejnou pozici, na jaké nacházíme výraz *mica*, bychom nejspíše mohli postavit i výraz *punto*. Obě formy vyjadřují nějaké minimální množství, v principu jsou tedy na podobné bázi jako francouzské *pas* ve standardní formulaci záporu *je ne suis pas*, ve které právě *pas* vzniklo z latinského *passo*, tedy krok. Rozdíl mezi *punto* a *mica* je v-ak v umístění ve v t ; zatímco *punto* b fín stojí na konci v ty (13a), *mica* zde téměř výhradně stát nesmí (13b).⁴¹

³⁹ Bernini, G., cit. d. 2018-04-07

⁴⁰ Renzi, L – Salvi, G., cit. d. 2018-04-07, s. 284

⁴¹ Cimaglia, Riccardo. Intensificatori. Treccani: Enciclopedia dell'italiano [online]. 2011. [cit. 2018-04-07] Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/intensificatori_\(Enciclopedia-dell%27italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/intensificatori_(Enciclopedia-dell%27italiano)/)

(13) a. Non ci penso punto.

b. *Non ci penso mica.

Slovo *mica* má poměrně univerzální použití a je tedy z hlediska použití velmi nejednoznačné. Příklady v této výrazem vyhledaných v InterCorpu jsou zpracovány v praktické části práce.

4.2. České intenzifikátory

V češtině existuje mnoho způsobů, jak zápor zdraznit, nenašla jsem však žádné příklady rozdílné, jaké uvádí právě například Grande *grammatica italiana di consultazione*.

Asi nejčastěji a nejuniverzálněji prostředkem zdraznění negace je částice *ani*. V češtině vyjadřuje fakt, že se nestalo ani minimum toho, co by mluvčí očekával (14), ve větách typu (15) *ovšem* znamená nekategorické popření a může také značit výraz váhání (16). Částice *ani* se také často pojí s další výrazem, se kterým pak výsledně tvoří intenzifikační spojení, jako je například *ani trochu, ani za mák* atd. (17). Intenzifikace pomocí *ani* je specifická i tím, že ve větě lze v mnoha případech částici vypustit a výsledně význam vět zůstává nezměněn (18). Spolu s intenzifikací negace, a to především právě při použití částice *ani*, se někdy objevuje záporový genitiv.

(14) Ani nepozdravil.

(15) Dáš si deci červeného? Ó Ani ne.

(16) Ani ti nevím.⁴²

(17) Tomu já ani za mák nerozumím.

(18) a. Ani vlastní matka by ho nepoznala.

b. Vlastní matka by ho nepoznala.⁴³

⁴² Příruční mluvnice češtiny, cit. d. 2018-04-07, s. 548, 549

⁴³ Haller, Jiří. O českém záporu. I. Naše řeč [online]. 1948, roč. 32, č. 2-3, s. 21-36. [cit. 2018-04-07] Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4062>>

Slovo *vebec* je českým ekvivalentem italských negativních příslovce ných intenzifikátor *affatto* a *assolutamente*. Tato částice je vázána na přísudek *vytý* a vyjaduje jeho absolutní platnost (20a). Do jisté míry je jeho funkce shodná s příslovcem *rozhodně*, které má ale více odstín ujištění (20b).

(20) a. *Vebec* mi to nevdí.

b. *Rozhodně* mi to nevdí.

Intenzifikační funkci má také adjektivum *fládný*, které se váže ke jménu (21). Pokud lze *ovšem* ve větě slovo *fládný* vyměnit za *ani jediný*, má výraz v rámci negace neutrální funkci (22).

(21) To není fládné nestí.

(22) Neviděl jsem od něj je fládný film.

Negacím máme ale také zdůraznit i tak, třeba prostě zopakujeme negovaný přísudek (23) nebo pouze samostatnou zápornku *ne* (24), čímž docílíme vyjádření jakési neschopnosti či nemohlosti.

(23) On nebude a nebude pracovat.

(24) On ne a ne pracovat.⁴⁴

4.3. Neutralizace negace

Neutralizace negace je jev, k němuž dochází při výskytu dvou záporných elementů ve větě. V takovém případě se negace nereduplikuje, nýbrž se ruší a výsledná věta se stává kladnou. Objevuje se v obou jazycích a vzniká tehdy, když se ve větě setká větný zápor se zápořem lexikálním (25). *Ve*-tina má však v tomto ohledu poněkud větší možnosti, a to především díky značné volnosti slovosledu, neutralizaci tedy můžeme tvořit i pomocí kombinace jiných dvou typů záporu, například negace větné a větné (26) nebo lexikální a lexikální (27). V těchto neutralizacích negace jsou spíše záležitostmi stylistické volby, zápor se ale obvykle

⁴⁴ Příruční mluvnice češtiny, cit. d. 2018-04-07, s. 549

neru-í stoprocentn a v ta má význam sice kladný, ale s určitou výhradou, jako to vidíme i u příkladu (27).

(25) Giovanni non è insensibile. = Jan není necitlivý.⁴⁵

(26) Nikdy nemáme jazyk nevidět jako historický fakt.

(27) Pořínal si nikoli neobratně, naopak velmi obratně, ale přesto jsme mu jaksi nedověřovali.⁴⁶

⁴⁵ Bernini, G., cit. d. 2018-04-07

⁴⁶ Mluvnice češtiny III, cit. d. 2018-04-07, s. 278

5. Negativn polaritní výrazy

Jak již bylo řečeno, v ty se obvykle staví do opozice kladu a záporu. V jazyce se ovšem objevují slovní spojení, která se mohou vyskytovat pouze v kladných nebo jen v záporných větách. Ty se pak označují jako tzv. polaritní výrazy, v italštině *elementi polari*. Polaritní výrazy mohou být dvojího typu, pozitivní a negativní, ve své práci se však budu zabývat pouze těmi negativními.

Negativn polaritní výrazy jsou slovní spojení, která na rozdíl od běžných forem záporu nemají svůj kladný protějšek. V ty vytvořené provedením negativn polaritních výrazů do kladné formy pak nedávají smysl (1b). Grande grammatica italiana di consultazione rozlišuje negativn polaritní výrazy na dva typy: polaritní výrazy se superlativem a idiomy s negativní polaritou.

(1) a. Non ho chiuso occhio tutta la notte.

b. *Ho chiuso occhio tutta la notte.⁴⁷

5.1. Polaritní výrazy se superlativem

Do této skupiny spadají polaritní výrazy negativní i pozitivní. Mezi negativn polaritní výrazy se superlativem patří ty, které vyjadřují nejmenší možné množství i úroveň jaké vlastnosti i činnosti. Ve větách pak nacházíme výrazy *il minimo, il più piccolo, il più pallido* atd. (2,3). Můžeme vidět, že syntakticky mají takovéto negativn polaritní výrazy strukturu superlativu relativního, sémanticky se však více blíží k superlativu absolutnímu, protože ten, na rozdíl od superlativu relativního, vyjadřuje absolutní hodnotu a ne srovnání. Při jeho použití ale může být v této negativn polaritní (3c) a může být provedena i do své kladné opozice (3d). Negativn polaritní výrazy se superlativem proto nelze porovnat ani k jednomu typu superlativu, protože ten v tomto případě funguje odlišně.

(2) a. Non farà il minimo sforzo per aiutarla.

b. *Farà il minimo sforzo per aiutarla.

⁴⁷ Renzi, L. – Salvi, G., cit. d. 2018-04-08, s. 267

- (3) a. Non ho la più pallida idea di che cosa voglia dire.
 b. *Ho la più pallida idea di che cosa voglia dire.
 c. Non ho un'idea pallidissima di che cosa voglia dire.
 d. Ho un'idea pallidissima di che cosa voglia dire.

5.2. Idiomy s negativní polaritou

Tento typ negativní polaritních výrazů zahrnuje ustálená slovní spojení, která vyjadřují nejmenší možnou podmínku k uskutečnění jakékoliv události. Jsou to výrazy jako *non aprire bocca*, *non chiudere occhio*, *non dire parola*, *non muovere un dito*.

- (4) a. Maria non ha aperto bocca.
 b. *Maria ha aperto bocca.⁴⁸

Kromě těchto klasických typů negativní polaritních výrazů existují ještě takové, které sice mají svůj syntaktický kladný protějšek, ten ale není sémantickým protikladem. Jsou to výrazy jako *non poter vedere*, *non poterne più* atd. (5).

- (5) a. Non lo posso vedere.
 b. Posso vederlo.⁴⁹

5.3. Negativní polaritní výrazy v e-tin

Pokud jde o negativní polaritní výrazy v českém jazyce, fládná ze zmínovaných gramatik se jimi nezaobírá, a v e-tině zajisté mají své místo.

Stejně jako italtina, i e-tina má své idiomy chovající se jako negativní polaritní výrazy. Jsou to slovní spojení jako *nezamhou it oko*, *nehnout prstem*, *nepohnout se ani o pí* atd. Kladné protějšky v těchto výrazích jsou v nich

⁴⁸ Renzi, L. – Salvi, G., s. 268-271

⁴⁹ Bernini, G., cit. d. 2018-04-16

p ípadech akceptovatelné, nefungují pak ufl ov-em jako idiom a je patrný jejich sémantický posun stejn tak, jako to vidíme u p edchozího p íkladu (5).

(6) a. Dnes v noci jsem oka nezamhou il.

b. *Dnes v noci jsem oka zamhou il.

(7) a. Petr pro nás nehnul prstem.

b. ?Petr pro nás hnul prstem.⁵⁰

Krom t chto negativn polaritních výraz jsou do této kategorie azeny i negativní v ty s výrazy v *bec* a *sebemen-í*. Stejn jako u v t-iny p edchozích p íklad totifl kladn postavená v ta s t mito slovy nedává smysl. U otázek, ve kterých tyto výrazy pouflijeme, se ufl v-ak polarita m ní (8c, 9c) a naopak pouflití záporu vytvá í negramati nost (8d, 9d).

(8) a. V *bec* jsem nejel vlakem.

b. *V *bec* jsem jel vlakem.

c. Jel jsi v *bec* vlakem?

d. *Nejel jsi v *bec* vlakem?

(9) a. Nemám *sebemen-í* tu-ení, kudy jít.

b. *Mám *sebemen-í* tu-ení, kudy jít.

c. Má-*sebemen-í* tu-ení, kudy jít?

d. *Nemá-*sebemen-í* tu-ení, kudy jít?

⁵⁰ Dočekal, Mojmír. Negativně polaritní výraz. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. 2017. [cit. 2018-04-17] Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NEGATIVN%C4%9A%20POLARITN%C3%8D%20V%C3%9DRAZ>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Jak jsem avizovala již dříve, v praktické části své práce se budu zabývat rozbory a porovnáváním výskytu n kterých prost edk negace na základ výsledk vyhledávání v italském korpusu InterCorp se zarovnaným eským korpusem. O podrobnostech práce s InterCorpem pojednává první kapitola této ásti.

Pro analýzu v korpusu InterCorp jsem zvolila t i intenzifikátory, *affatto*, *mica* a *punto*, a negativní konstrukt *non è che*, jelikož se domnívám, že právě pro zkoumání těchto jazykových jev je paralelní korpus ideálním zdrojem. Při analýze italských intenzifikátor jsem se vždy na začátku každého vyhledávání soust edila na to, jakým způsobem je daný intenzifikátor v ital-tin použit, zda se ve v t spoje n s ním vyskytuje zápornka *non* a jaký slovní druh ve v t intenzifikuje. Dále mne také zajímalo, zda pro tyto výrazy lze najít konkrétní eský ekvivalent, který by byl při překladu používán nejvíce, nebo zda jsou v tomto ohledu překladatelé spíše nejednotní. V případech, kdy to bylo možné, jsem se pokusila posoudit, do jaké míry praktické ukázky z korpusu odpovídají teoriím gramatik zpracovaných v teoretické části. Při vyhledávání negativního konstruktu *non è che* jsem nej dříve zkoumala, jaký slovesný způsob je ve spojení s ním nej ast ji užíván a v jakých případech se v konstruktu vyskytuje sloveso *essere*. Pokusila jsem se zpracovat také možnosti překladu a to, jaký překlad italskému konstruktu nejvíce odpovídá.

1. Vyhledávání v korpusu InterCorp

InterCorp vznikl ve spolupráci Filozofické fakulty Univerzity Karlovy s Ústavem českého národního korpusu jako projekt s cílem vybudovat rozsáhlý paralelní synchronní korpus cizojazyčných textů.⁵¹

Při svém vyhledávání v italsko-českém zarovnaném korpusu InterCorp jsem se omezila na subkorpus, který zahrnuje pouze jádro a originální italské texty.

Výrazy *affatto* a *mica* jsem vyhledávala jako slovní tvar. Pro intenzifikátor *affatto* mi InterCorp nabídl 72 výsledků, pro *mica* pak 111. *Punto* jsem do vyhledávání zadávala pomocí CQL tak, aby v ní obsahovala slova *non ó punto*, mezi kterými by se nacházelo 0-5 slov (viz kapitola 4). Tím jsem omezila počet případů, ve kterých se *punto* nacházelo ve funkci substantiv *bod, te ka* atd. Počet výsledků se pak snížil na pouhých 36, ze kterých jsem dále vytřídila ty, které odpovídaly hledanému intenzifikátoru. Konstrukt *non è che* jsem do korpusu zadávala jako frázi, zde jsem měla k porovnání 63 výsledků.

⁵¹ Český národní korpus - InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK [online]. Praha. [cit. 2018-05-03] Dostupné z: <http://ucnk.korpus.cz/intercorp/?req=page:info>

2. Affatto

Italský výraz *affatto* může být použit dvojím způsobem – v kladné větě ve významu *zcela, naprosto*, nebo v záporné větě jako negativní intenzifikátor s významem *vebec*. Ve výsledcích, které nabídl korpus InterCorp, se objevily oba případy, ten první máme vidět v příkladu (1). Pro účely této práce nás však bude zajímat pouze *affatto* ve funkci negativního intenzifikátoru.

(1) Alessandro Baricco: *Seta* (1999), příklad Alice Flemrová

Si chinò a osservarli, e a lungo rimase in quella posizione, che da lontano non avrebbe mancato di risultare, agli occhi di eventuali testimoni, **affatto** singolare se non addirittura ridicola.

Sklonil se, aby si je prohlédl, a dlouho setrval v té pozici, která by se z dálky dozajista jevila o něco případných svůdk dosti podivná, ne-li dokonce směšná.

Po zadání výrazu *affatto* do korpusu InterCorp se mi při omezení na výše uvedený subkorpus zobrazilo 72 výsledků. Z nich lze vidět, že intenzifikátor *affatto* se skutečně tak či tak bezvýhradně vyskytuje v negativních větách, ve kterých intenzifikuje predikát, před nímž stojí zápornka *non*. Pokud pomineme případy, jako je (1), lze říci, že toto pravidlo zde neplatí pouze u čtyř příkladů (2-5). U prvních dvou případů *non* chybí z toho důvodu, že zápornku nahrazuje předložka *senza*, jde tedy o privativní negaci, o které jsem psala v pododdílu 2.2.1.1. Pragmaticky se ale stále jedná o formu negace, lze tedy říci, že *affatto* se vyskytuje v negativní větě, a zápornka *non* chybí. Co se týče příkladů (4) a (5), stojí intenzifikátor v ustáleném spojení *niente affatto* a ve větě vypuštěn příslůdek, přítomnost zápornky *non* je tedy irelevantní. Negace se ale vztahuje k předchozímu kontextu, což lze dobře vidět i na příkladech příkladů, ve kterých jsou fráze přeloženy za použití větné negace.

(2) Elsa Morante: La Storia (1974), překlad Zdeněk Frýbort

<p>« Vvàvide! » annunciò a Bella sul muso, in un tono cosí irrevocabile, benché di preghiera, che stavolta Bella, senza affatto obiettare, trotterellò verso Ponte Sublicio.</p>	<p>"Vvavid!" oznámil Belle u enichu, byla to sice prosba, znala v-ak tak naléhav, ale Bella tentokrát nic nenamítla a vyrazila k Ponte Sublicio.</p>
---	--

(3) Elsa Morante: La Storia (1974), překlad Zdeněk Frýbort

<p>Dopo il suo risveglio dall'accesso di lunedì notte, Useppe, come già soleva da sempre in certi casi, non fece più il nome di Davide (salvo forse una volta con Bella?) e Ida rispettò questo silenzio, pur senza conoscerne affatto i motivi.</p>	<p>Po svém probuzení z pondlního záchvatu se Useppe, jak to u něj bylo obvyklé, o Davidovi ufl nikdy nikomu i (ale by jednou Belle?) nezmínil a Ida sice neznala důvody, které ho k tomu vedly, jeho mlčenlivost v-ak respektovala.</p>
---	---

(4) Antonio Tabucchi: Notturmo indiano (2000), překlad Kateřina Vinová

<p>« Niente affatto », protestò lei, « gli accordi erano espliciti, cena cameratesca e alla pari » .</p>	<p>"To neprechází v úvahu," zaprotestovala," byli jsme jasného dohodnutí, kamarádská věc a e fifty fifty."</p>
---	--

(5) Umberto Eco: Il nome della rosa (1998), překlad Zdeněk Frýbort

<p>"Niente affatto."</p>	<p>"Není."</p>
---------------------------------	----------------

Výraz *affatto* má poměrně široký záběr, což se týká použití na různých úrovních jazyka. V příkladech z korpusu je často užit v příjmení i v běžné promluvě (7), dále také v deskripci (8) a v neposlední řadě i v literatuře a faktu (9). O intenzifikátoru *affatto* tak lze do jisté míry mluvit jako o stylově univerzálním.

(7) Italo Calvino: I nostri antenati (2003), překlad Zdeněk Digrin, Vladimír Mikeš

- Non sono stanco affatto , - replica Agilulfo.	"V bec nejsem u-lý," odpovídal Agilulf.
--	---

(8) Elsa Morante: La Storia (1974), překlad Zdeněk Frýbort

Nino si fece torvo; e, a lei, non rispose affatto .	Nino se zachmuřil a v bec jí neodpovídal.
--	---

(9) Giuliano Procacci: Storia degli italiani (1993), překlad Drahoslava Janderová, Bohumil Klípa, Kateřina Vinšová

Ma esiste anche un'Italia che da questa ondata non fu toccata affatto o ne fu solo parzialmente o superficialmente lambita.	Ale existují i oblasti Itálie, jichž se tato vlna nedotkla v bec nebo jen částí na povrchu.
--	---

V překladech výrazu *affatto* se překladatelé do značné míry shodují. V naprosté většině případů je intenzifikátor přeložen pomocí českého *v bec*, v mnoha případech je v překladech zcela vypuštěn. Je však samozřejmě na uvážení překladatele, jaký výraz je pro převod dané vety nejvhodnější, objevují se proto i synonyma slova *v bec*, jako například *nikterak*, *ani trochu*, *ani zblá*, kvantifikátory *fládný*, *ve-kerý* atd. Všechny tyto české překladové výrazy se pak pojí s větou negací, což odpovídá pravidelnosti výskytu zápornky *non* ve spojení s *affatto*.

3. Mica

Pro výraz *mica* InterCorp vyhledal 111 výsledků, z nichž jsem měla soudit, že *mica* zpravidla intenzifikuje přísudek v tv nebo v tvné negaci, a ufl jde o predikát verbální (1) i verbonominální (2).

(1) Elsa Morante: *La Storia* (1974), příklad Zdeněk Frýbort

« Che saccio? », gli rispose, « chillo tiene u farnetico della frebbei mica ragiona da cristiano! »	"Co já vím?" odpovědla mu, "blouzní v horece! Neuvafluje jako normální lov k!"
--	--

(2) Elsa Morante: *La Storia* (1974), příklad Zdeněk Frýbort

« Eh, mica è nuovo!	"Copak nevidí, že není nový?"
----------------------------	-------------------------------

Mica stojí ve tv v tv-inou v tvné blízkosti slovesa, poměr vyrovnan je zastoupena preverbální i postverbální pozice výrazu a v případě složeného slovesného tvaru se intenzifikátor nachází zpravidla mezi pomocným slovesem a přídělným významového slovesa. Jednou se také objevuje v tzv. zájmovém konstruktem *mica che*, která je ekvivalentem jiného negativního konstruktu *non che* (3)⁵². Kromě toho se tento intenzifikátor několikrát objevuje ve tvkách, kde nahrazuje zápornku *non* s kontrastivní funkcí (4).

(3) Umberto Eco: *Il pendolo di Foucault* (1989), příklad Zdeněk Frýbort

Mica che dicessero va bene, per oggi salti la minestra e prendi solo la pietanza (non eravamo poveri, avevamo primo, secondo e frutta).	Ne ekli mi, nic si z toho nedělej, dnes polévku vynech, vezmi si jen hlavní jídlo (chudí jsme nebyli, mívali jsme dva chody a ovoce).
--	---

⁵² Renzi, L. – Salvi, G., cit. d. 2018-04-21, s. 249

(4) Alessandro Baricco: City (1999), překlad Alice Flemrová

È cieco, mica scemo .	Je slepý, ale není to idiot.
------------------------------	------------------------------

Jak bylo uvedeno v oddílu 4.1.3. teoretické části práce, výraz *mica* se v preverbální pozici bývá nachází ve větě s kladným predikátem, ve které zastupuje funkci zápornky *non*, zatímco pokud *mica* stojí za přísudkem v větě, predikát bývá v negativní formě se zápornkou *non*. Ve 111 výskytech slova *mica* ovšem lze najít 12 případů, ve kterých výraz stojí za predikátem, který je v kladné formě. Sedm z těchto jedenácti případů se nachází v textech Umberta Eca (5), tři v dílech Alessandra Baricco (6) a dva v *I nostri antenati* od Itala Calvina (7). Všechny se zároveň vyskytují v pasážích s písmem *e*, jde tedy pravděpodobně o stylistickou volbu pro navození dojmu plynulé konverzace. Zajímavé však je, že všechny tři autoři, v jejichž textech se tyto případy vyskytují, působili na severu Itálie. Umberto Eco a Alessandro Baricco pocházejí z Piemontu, Calvino studoval na turínské univerzitě a v tomto prostředí se delší dobu pohyboval. Shoduje se to tak s teorií Enciclopedia dell'italiano, která takovouto formu používání *mica* ve větě považuje za severskou regionální zvláštnost.⁵³

(5) Umberto Eco: Il pendolo di Foucault (1989), překlad Zdeněk Frýbort

"Sarà mica la massoneria?" disse Belbo.	"Nemohli by to být zednáři?" zeptal se Belbo.
--	---

(6) Alessandro Baricco: City (1999), překlad Alice Flemrová

- Senti Gould, c'è mica tua mamma da quelle parti?	- Poslyš, Goulde, není tam náhodou někde tvoje maminka?
---	---

(7) Italo Calvino: I nostri antenati (2003), překlad Zdeněk Digrin, Vladimír Mikeš

- Ehi tu, ragazzo, avresti mica il coraggio di metterlo in dubbio?	"A ty, klouku, ty by ses opovářil jen ceknout, že tomu nevěříš?"
---	--

⁵³ Bernini, G., cit. d. 2018-04-29

Obecně lze z výsledků z InterCorpu vyjít, že výraz *mica* se v literatuře nejčastěji používá v prímé řeči, a pokud tomu tak není, jde často o vnitřní monolog (8) nebo o nepřímé–formální vyprávění (9). Všechny výskyty *mica* v InterCorpu se nacházejí v beletrii, z literatury faktu zde není ani jeden.

(8) Umberto Eco: *Il pendolo di Foucault* (1989), překlad Zdeněk Frýbort

Zia Caterina espresse alcune blande preoccupazioni, in fondo si dicevano amici di Adelino Canepa, o almeno Adelino Canepa si diceva amico loro, avrebbero mica fatto qualcosa contro lo zio?	Teta Caterina si přece jen dala starosti, prý se prohlásí za přítelkyni Adelina Canepy, nebo Adelino Canepa za jejich, nepodniknou nic proti strýci?
---	--

(9) Antonio Tabucchi: *Il gioco del rovescio* (1996), překlad Jiří Pelán

Ad ogni modo dovemmo buttarla giù, non c'era niente da fare, il terreno non era mica nostro.	Kafkopsadně jsme ji museli porazit, nedalo se nic dělat, nebyl to náš pozemek.
---	--

S překladem tohoto intenzifikátoru ufl to však tak jednoznačné není. V mnoha případech vůbec nebývá přítelkyní, nejčastěji u případů, kde se *mica* vyskytuje v preverbální pozici a zastupuje tak zápornku *non* (10). Dalšími prostředky, které se vyskytují vícekrát, jsou částice *perce* (11) a kvantifikátor *fládný* (12). Příklad intenzifikátoru *mica* však není nijak jednotný a v textech z InterCorpu můžeme najít i provedení pomocí výrazů *ani, snad, vždy, rozhodně, zdaleka, vůbec* atd.

(10) Elsa Morante: *La Storia* (1974), překlad Zdeněk Frýbort

E mica era la prima volta, oggi, che pensavo a te: tante altre volte, ci ripensavo! »	A nebylo to poprvé, co jsem si na tebe vzpomněl: tolikrát ufl jsem přemýšlel " »
--	--

(11) Paolo Giordano: La solitudine dei numeri primi (2008), p eklad Alice Flemrová

Non vorrete mica fare brutta figura. "	P ece si nechcete u íznout ostudu."
---	-------------------------------------

(12) Alessandro Baricco: Oceano mare (1997), p eklad Alice Flemrová

Non è mica un segreto.	Není to fládné tajemství.
-------------------------------	---------------------------

4. Punto

Výraz *punto*, respektive spojení *non ó punto* jsem zadávala do InterCorpu pomocí CQL tak, aby se mezi těmito dvěma slovy nacházelo 0-5 dalších slov. Dotaz tedy vypadal takto: [word=non]{0,5}[word=punto]. Tím jsem chtěla omezit výsledky, kde by se *punto* vyskytovalo ve významu *bod, te ka, místo, okamžik* apod. Po zadání dotazu mi InterCorp nabídl 36 výsledků, z nichž pouze tři odpovídaly výskytu negativního intenzifikátoru. Ani použitý způsob zadání však není ideální, jelikož jsem tak vyloučila hypotetické případy, kde by *punto* stálo ve funkci negativního intenzifikátoru bez zápornky *non*. Výsledky vyhledávání jsou tedy spíše orientační.

Věchny tři případy pocházejí z knihy *Le avventure de Pinocchio* od Carla Collodiho, což souhlasí s tvrzením v *Enciclopedia dell'italiano*⁵⁴, že intenzifikátor *punto* je záležitostí regionu Toskánska, nebo Carlo Collodi pocházel z Florencie. K tomu, abychom mohli tuto teorii skutečně ověřit, bylo zapotřebí daleko více příkladů použití slova *punto* od různých autorů.

Výraz *punto* zde intenzifikuje přísudek *vytý* a objevuje se jak v přímé i, tak i v popisu, nelze tedy říci, že by šlo pouze o hovorovou formu, je to spíše skutečná forma regionální.

Pokud jde o příklady, v příkladu (1) je věta převedena do kladné formy a v příkladech (2) a (3) je výraz přeložen spojením *ani trochu*. Stejně však jako u teorie o regionálním použití intenzifikátoru *punto*, potřebovali bychom i zde větu přepřeložit od více příkladatelů, abychom mohli příkladové možnosti nějakým způsobem zobecnit a podložit.

⁵⁴ Bernini, G., cit. d. 2018-05-29

(1) Carlo Collodi: Le avventure de Pinocchio (1906), p eklad Jan Holický,
Marie Holická

Ma, lungo la strada, non si sentiva punto tranquillo; tant'è vero che faceva un passo avanti e uno indietro e, discorrendo da se solo, andava dicendo:	Jenfe cestou se ho zmocnil neklid, p e-lapoval na míst , rozmlouval sám se sebou a íkal si:
---	---

(2) Carlo Collodi: Le avventure de Pinocchio (1906), p eklad Jan Holický,
Marie Holická

e io, a dirtela in confidenza, di studiare non ne ho punto voglia e mi diverto più a correre dietro alle farfalle e a salire su per gli alberi a prendere gli uccellini di nido.	A mn se, mezi námi, do u ení ani trochu nechce, mnohem víc m baví chytat motýly, lézt po stromech a vybírat z hnízd ptá ata."
---	---

(3) Carlo Collodi: Le avventure de Pinocchio (1906), p eklad Jan Holický,
Marie Holická

ma in quel mentre che la masticava si dovè accorgere che il sapore della paglia tritata non somigliava punto né al risotto alla milanese né ai maccheroni alla napoletana.	ale kdyfl ji flvýkal, musel uznat, fle ezaná sláma nechutná ani trochu jako rizoto po milánsku nebo makarony po neapolsku.
---	--

5. Non è che

Konstrukt *non è che* jsem do korpusu zadávala jako frázi s omezením na stejný subkorpus jako u p ede-lých intenzifikátor .

V InterCorpu se mi pro frázi *non è che* zobrazilo 63 výsledk , z nichž 22 se váfle k nominálnímu syntagmatu ve významu *není to nic jiného nejl* (1) a jeden se s negativní frází pouze formáln shoduje ó è je zde slovesem plnovýznamovým a *che* funguje jako spojka (2). Zbylých 40 výsledk pak odpovídá pořadovanému konstruktu *non è che*.

(1) Giorgio Agamben: *Mezzi senza fine* (1996), p eklad Nad fida Bonaventurová

In quanto non è che pura comunicabilità, ogni volto umano, anche il più nobile e bello, sta sempre sospeso in bilico su un abisso.	Jelikofi není ni ím jiným nejl pouhou sd litelnosti, každá lidská tvá , i ta neju-lechtilej-í a nejkrásn j-í, udržuje stále jakousi vratkou rovnováhu nad propastí.
--	---

(2) Umberto Eco: *Il nome della rosa* (1998), p eklad Zden k Frýbort

egli ci si manifesta infatti più in quello che non è che in quello che è	který se nám na této zemi projevuje v tom, co sám není, spí- nejl v tom, co je
---	--

Non è che je konstrukt vn j-í negace, o které jsem psala v oddílu 2.1.2. o italských prost edcích záporu. Negace je v tomto p ípad vytknuta z v ty, ke které náleflí, do nad azeného vn j-ího konstruktu.⁵⁵ Vytknutím záporu se ale v ta hlavní p esouvá syntakticky do pozice v ty vedlej-í s opa nou polaritou, ve které je predikát ve form konjunktivu (3) nebo indikativu (4).⁵⁶ Z analýzy výsledk vyhledávání vyplývá, fle ast j-ím slovesným zp sobem, který se s frází *non è che* uflívá, je konjunktiv, indikativ nacházíme v pouhých sedmi p ípadech. Jedná se

⁵⁵ Bernini, G., cit. d. 2018-05-29

⁵⁶ Renzi, L. – Salvi, G., cit. d. 2018-04-29, s. 249

vždy o úryvky z písmene i, tudíž se zdá, že použití indikativu patří spíše mezi hovorové formy.

(3) Umberto Eco: *Il nome della rosa* (1998), překlad Zdeněk Frýbort

Poi non è che Severino abbia detto che non poteva trasportare il libro.	A potom. Severin přece ne řekl, že knihu přinesl nem že.
--	--

(4) Alessandro Baricco: *City* (1999), překlad Alice Flemrová

Ti muovi lento, non è che puoi fare dei gesti bruschi, o che so, dei gesti veloci, devi muoverti lento, tutti sono costretti a muoversi lenti.	Pomalů se pohybuje, nem že tam dlat nějaký prudký pohyby, nebo, co já vím, rychlý pohyby, musí se pohybovat pomalu, v-ichni jsou nuceni hýbat se pomalu.
---	--

Sloveso *essere* může být v konstruktu vnějí negace použito pouze v přítomném a v budoucím ase a ojedinele i v imperfektu. Pro porovnání frekvence použití různých jsem si v InterCorpu při stejných podmínkách vyhledávání našla i výskyty frází *non sarà che* a *non era che*. Identicky jako u *non è che* jsem musela vytáhnout případy použití ve významu *není to nic jiného než*. Pro *non sarà che* mi tak zbyly dva výskyty (5), (6), negativnímu konstruktu *non era che* ale neodpovídal ani jeden.

(5) Umberto Eco: *Il nome della rosa* (1998), překlad Zdeněk Frýbort

" Non sarà che Bencio vuole il bene dei suoi libri (ché ormai sono anche suoi) e pensa che il loro bene sia restare lontano da mani rapaci?"	"Ale nemohlo by tomu být tak, že Bengt chce dobro pro své knihy (te ufl jsou i jeho), a domnívá se, že jejich dobro je v tom, že budou chráněny před loupeživými rukama?"
---	---

(6) Umberto Eco: Il pendolo di Foucault (1989), p eklad Zden k Frýbort

Non sarà che al momento supremo il Pendolo dovrà rivelare che l'Umbilicus Mundi e ad Alamut?"	Nedopadne to nakonec tak, fle v rozhodující moment kyvadlo vyjeví, fle Umbilicus Mundi se nachází v Alamútu?"
--	---

Konstrukt *non è che* je možné poufívát i pro negaci jifl negativních v t. Pokud v tu uvedeme pomocí *non è che* a predikát vedlej-í v ty dáme do záporné formy, *non* ve vedlej-í v t spadá pod dosah *non* z nad azeného konstrukt. Negace se tak neutralizuje a výsledný význam v ty je kladný, a z n j obvykle vyznívá určitý podtón výhrady i nejistoty (7). Jak m fleme vid t na p ekladu p íkladu (8), obdobná forma vn j-í negace se poufívá i v e-tin .

(7) Non è che la vacanza non mi giovi. = La vacanza mi giova.⁵⁷

(8) Alessandro Baricco: City (1999), p eklad Alice Flemrová

Non è che non mi piaccia.	Nejde o to, fle by se mi nelíbilo.
----------------------------------	------------------------------------

Non è che se poufívá také v hovorovém jazyce v otázkách, na n fl o ekáváme zápornou odpov , jako nap íklad ve v t *Non è che mi presteresti cinquanta euro?*⁵⁸. Takovýto typ poufítí *non è che* se v korpusu objevuje ve dvou p ípadech (9), (10).

(9) Alessandro Baricco: City (1999), p eklad Alice Flemrová

- Non è che c'è tuo padre nei dintorni, eh?	- Tv j otec tam asi nikde není, co?
--	-------------------------------------

(10) Umberto Eco: Il pendolo di Foucault (1989), p eklad Zden k Frýbort

Davvero non è che ti senti male perché ho detto quelle cose?	Neud lalo se ti -patn z toho, co jsem tu napovídal?
---	---

⁵⁷ Bernini, G., cit. d. 2018-04-30

⁵⁸ Tamtéž

S p ekladem konstruktu *non è che* situace není aíl tak nejednoznaná, jako t eba v p ípad *mica*. Fráze je velmi ásto nep elofená a v ta zní v e-tin tak, jak by v ital-tin vypadala bez pouíití fráze (11), (12). V n kterých p ípadech jsou v-ak namísto konstruktu do p eklad vlofena slova, která v italském originálu ve v t nejsou, jako je slovo *ov-em* v p íkladu (11) nebo *p ece* v p íkladu (3).

(11) Umberto Eco: *Il pendolo di Foucault* (1989), p eklad Zden k Frýbort

<p>Non è che questa storia ci abbia rovinato le settimane di montagna.</p>	<p>Tím jsme si <i>ov-em</i> nenechali zkazit dovolenou na horách.</p>
---	---

(12) Leonardo Sciascia: *Il giorno della civetta* (1990), p eklad Adolf Felix

<p>ma devi farlo con giudizio, non è che devi gettarti contro la santa chiesa - e santa chiesa voleva dire di se stesso intoccabile, e del sacro nodo di amicizie che rappresentava e custodiva.</p>	<p>Ale d lej to s rozumem, nepodnikej nic proti církvi," a církví rozum l sám sebe a sple kamarádských pletich, které zastupoval a hájil.</p>
---	---

Krom p ípad , kde konstrukt p elofen není, je nej ást j-í p eklad pomocí *ne, fle* (p íp. *ne fle*) (13), cofl v korpusu nacházíme ve trnácti p ípadech.

(13) Alessandro Baricco: *Oceano mare* (1997), p eklad Alice Flemrová

<p>- Beq c'è il mare, d'accordo, ma il mare è poi sempre quello, sempre uguale, mare fino all'orizzonte, se va bene ci passa una nave, non è che sia poi la fine del mondo.</p>	<p>- No, je tu mo e, to jist , ale mo e je p eci jenom mo e, po ád stejné, mo e aíl k obzoru, p i tro-e -t stí tu projede lo , ale <i>ne fle</i> by to bylo kdoví co.</p>
--	---

Mimoto se objevují také p eklady *nedá se íct, fle; neznamená to, fle; nebylo to v tom, fle; není to tak, fle; nejde o to, fle* atd., p i emfl po v-ech t chto formách p ekladu následuje kondicionál. Tyto zp soby p ekladu, a p edev-ím práv *ne fle / ne, fle* jsou italskému konstruktu nejblif-í. Pokud je totifl p ísudek vedlej-í v ty

v kladné formě, výsledný význam je záporný (14), naopak v případě záporného přísudku se negace neutralizuje (15).

(14) Alessandro Baricco: Castelli di rabbia (1999), překlad Alice Flemrová

Non è che sappia proprio bene che diavolo fare.	Ne fě by moc dobre v d l, co má k ertu d lat.
--	---

(15) Umberto Eco: Il nome della rosa (1998), překlad Zdeněk Frýbort

"Non è che non ci sia.	"Ne fě by tu nebyla.
-------------------------------	----------------------

Závěr

Na počátku této práce jsem si kladla za cíl podat přehled o systémech italské a české negace a následně je porovnat, jelikož jsem neobjevila žádnou studii, která by se tímto tématem z hlediska jazykového srovnání zabývala. Zajímalo mě, do jaké míry se oba jazyky shodují a co je od sebe naopak odlišuje. V praktické části práce jsem se pak pokusila na které jevy záporu prozkoumat detailněji a zjistit, zda se teoretické poznatky zpracované v první části skutečně odrážejí v praxi. K tomu jsem využila paralelního italsko-českého korpusu InterCorp, který mi zároveň poskytl možnost analyzovat jazykové kontexty, v nichž se jevy nacházejí a způsoby, jimiž se dané výrazy překládají do češtiny.

Teoretická část je rozdělena do několika kapitol, které se zabývají kategorizací negace a vysvětlením, v kterých jejích jevů. V kapitole o prostředcích a typech záporu jsem se rozhodla prozkoumat systémy nejprve z pohledu češtiny a až pak z pohledu italštiny, neboť se mi toto uspořádání zdálo přehlednější, nežli kdybych oba jazyky probírala současně. U každého jevu negace jsem se zároveň pokusila najít ve druhém jazyce jeho paralelu i vysvětlit, proč se daný jev v tomto jazyce neobjevuje. V dalších kapitolách jsem se soustředila spíše na popis záporných jevů v italštině, vždy jsem ale v samostatné podkapitole uvedla, jakým způsobem s nimi pracuje čeština.

Při práci s korpusem mi šlo především o analýzu jazykových kontextů vybraných italských intenzifikátorů a negativního konstruktů *non è che* a o podání přehledu o překládacích možnostech v etní frekvenci jejich užití. Pokusila jsem se také aplikovat poznatky z teoretických zdrojů a zjistit, zda se shodují s výsledky z korpusu InterCorp, případně je upřesnit. Ve většině případů výsledky teorie zcela odpovídaly, ale někdy však ze zpracované literatury nebylo jasné, jaké možnosti použití jsou v italštině nejoblíbenější. Tyto informace jsem doplnila na základě výsledků vyhledávání. Pro některá tvrzení jsem v InterCorpu objevila podpůrné důkazy, nebylo ovšem k dispozici dostatek příkladů na to, abych je mohla s jistotou potvrdit.

Při přípravě psaní bakalářské práce mě zajímalo, zda najdu mezi jazyky v oblasti negace více shodných i rozdílných rysů a do jaké míry spolu budou oba jazyky korespondovat. Musím přiznat, že mě až překvapilo, jak moc se čeština

s ital-tinou shodují a kolik společných rysů mezi nimi lze najít i p esto, že každý jazyk spadá do jiné jazykové skupiny. Je pochopitelné, že některé jevy v určitém jazyce nemohou kvůli gramatickým omezením fungovat. I p esto jsem ale nabyla dojmu, že se ital-tina a e-tina ve vyjádření negace podobají více, než by se na první pohled zdálo.

Résumé

Vyjádění záporu v souasně ital-tin a e-tin

Negace je jazykový jev, jehož pomocí provádíme pravdivostní hodnotu v ty na hodnotu opa nou. Je p irozenou sou ástí jazyka a uplat uje se ve v-ech známých jazycích sv ta. Každý jazyk má v-ak sv j vlastní systém negace. Tato práce podává p ehled o systémech vyjad ování záporu v e-tin a v ital-tin a pokou-í se o jejich vzájemné porovnání.

Práce je rozd lena do dvou ástí ó teoretické a praktické. Teoretická ást popisuje, jakým zp sobem je negace v obou jazycích systematizována a jaké prost edky negace jsou pouffivány, a vysv tluje jevy, jako jsou negativní kvantifikátory, vícenásobný zápor, intenzifikace a neutralizace záporu i negativn polaritní výrazy. Oba jazyky jsou od sebe v jednotlivých kapitolách odd leny, nicmén jsem se vřdy pokusila o jejich porovnání a o zd razn ní jejich společ ných a rozdílných rys . Ke zpracování teoretické ásti jsem vyuffila informací z n kolika italských i eských gramatik. Tyto poznatky jsem podrobila syntéze a následn jsem je ut ídila do uceleného systému.

V praktické ásti jsem se v novala práci s paralelním italsko- eským korpusem Intercorp. Zde jsem zvolila omezení na subkorpus originálních italských text a jádro. Vyhledávala jsem italské negativní kvantifikátory *affatto*, *mica* a *punto* a konstrukt vn j-í negace *non è che*. Výsledky jsem analyzovala a pokusila jsem se poukázat na jazykové kontexty, ve kterých se záporné jevy vyskytují, na nejb fln j-í zp soby jejich pouflití a na možnosti, jak dané výrazy p ekládat do e-tiny. Na p íkladech vyhledaných InterCorpem jsem také ov ovala teorie n kterých gramatik i je dopl ovala a up es ovala.

Na základ teoretických poznatk lze íci, že ital-tina s e-tinou systematizují negaci velmi obdobným zp sobem a i pro její vyjad ení pouffivají podobné prost edky. Mezi ob ma jazyky lze najít jisté rozdílné rysy, t ch společ ných v-ak mají daleko více. V praktické ásti práce jsem si ov ila n které poznatky z teorie a jejich pravdivost jsem dokázala na p íkladech z InterCorpu. Pro podlofení n kterých teorií jsem v-ak nem la dostatek podklad .

Riassunto

La negazione e le sue forme in italiano e in ceco contemporanei

La negazione è un fenomeno linguistico, con il quale invertiamo il valore di verità di una frase. È una parte naturale della lingua che possiamo trovare in tutte le lingue del mondo. Tuttavia ogni lingua ha un proprio sistema di negazione. Questa tesi fa un compendio dei sistemi della negazione italiana e ceca e tenta di confrontarli.

La tesi è divisa in due parti: la teorica e la pratica. La parte teorica descrive come la negazione è sistematizzata nelle due lingue, quali mezzi sono usati per esprimerla e spiega vari fenomeni tra cui i quantificatori negativi, la negazione multipla, i rafforzativi negativi, la neutralizzazione della negazione e gli elementi a polarità negativa. Nei singoli capitoli ho trattato le due lingue separatamente ma ho provato a compararle mettendo in rilievo rispettivamente le loro caratteristiche identiche e quelle differenti. Per l'elaborazione della parte teorica ho usato i dati di alcune grammatiche italiane e ceche e le ho sintetizzate e classificate in un sistema compatto.

Nella parte pratica ho lavorato con il corpus parallelo italiano-ceco InterCorp che ho deciso di limitare a un sub-corpus dei testi originali e il nucleo. Ho ricercato gli quantificatori negativi italiani *affatto*, *mica* e *punto* e un costrutto negativo superordinato *non è che*. Ho analizzato i risultati della ricerca e ho fatto notare i contesti linguistici dei fenomeni negativi e i modi della loro traduzione in ceco. Per mezzo dei risultati della ricerca ho verificato alcuni aspetti teorici dalla prima parte della tesi e le ho completate e precisate.

Sulla base della teoria possiamo dire che l'italiano e il ceco sistematizzano la negazione in modo molto simile e usano anche mezzi simili per esprimerla. Si può trovare gli attributi differenti ma quelli identici sono molto più comuni. Nella parte pratica ho verificato alcune conoscenze dalla teoria e ho provato la loro verità tramite gli esempi del corpus. Tuttavia in alcuni casi non avevo abbastanza materiali per verificarle.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

BERNINI, Guiliano. *Negazione* [online]. Treccani: Enciclopedia dell'italiano, ©2011. <[http://www.treccani.it/enciclopedia/negazione_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/>](http://www.treccani.it/enciclopedia/negazione_(Enciclopedia-dell'Italiano)/>).

DANETM František, Zdeněk HLAVSA a Miroslav GREPL. *Mluvnice e-tiny*. 3. Skladba. 1. vyd. Praha: Academia, 1987.

DO EKAL, Mojmír. *Czech Negation from the Formal Perspective*. 1. vydání. LINCOM GmbH, 2015. [ISBN 9783862886647](https://www.isbn-international.org/product/9783862886647).

DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současně anglické tiny na pozadí e-tiny*. 1. vydání. Academia, 2006. [ISBN 9788020014139](https://www.isbn-international.org/product/9788020014139).

KARLÍK, Petr. *Přehled české mluvnice e-tiny*. 1. vydání. NLN, Nakl. Lidové Noviny, 2008. [ISBN 9788071069805](https://www.isbn-international.org/product/9788071069805).

RENZI, Lorenzo, Giampaolo SALVI a Anna CARDINALETTI. *Grande grammatica italiana di consultazione*. 1. ed. Il Mulino, 1991. [ISBN 9788815028181](https://www.isbn-international.org/product/9788815028181).

TRTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné e-tiny*. 1. vydání. Academia, 2013. [ISBN 9788020022059](https://www.isbn-international.org/product/9788020022059).

Ústav českého národního korpusu FF UK. *Český národní korpus InterCorp* [online]. <<http://ucnk.korpus.cz/intercorp/?req=page:info>>.

Sekundární literatura

CIMAGLIA, Riccardo. *Intensificatori* [online]. Treccani: Enciclopedia dell'italiano, ©2011. <[http://www.treccani.it/enciclopedia/intensificatori_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/>](http://www.treccani.it/enciclopedia/intensificatori_(Enciclopedia-dell'Italiano)/>).

DE SANTIS, Christiana. *Quantificatori* [online]. Treccani: Enciclopedia dell'italiano, ©2011. <[http://www.treccani.it/enciclopedia/quantificatori_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/>](http://www.treccani.it/enciclopedia/quantificatori_(Enciclopedia-dell'Italiano)/>).

DO EKAL, Mojmír. *Negativní polaritní výraz* [online]. CzechEncy ó Nový encyklopedický slovník e-tiny, ©2017. <<https://www.czechency.org/slovník/NEGATIVN%C4%9A%20POLARITN%C3%8D%20V%C3%9DRAZ>>.

HAJDOVÁ, Eva a Mojmír DO EKAL. *Negace (zápor)* [online]. CzechEncy ó Nový encyklopedický slovník e-tiny, ©2017. <<https://www.czechency.org/slovník/NEGACE?bib=true>>.

HALLER, Jiří. O českém záporu. I. *Na-e e* [online]. 1948, ro. 32, vol. 263, s. 21636, dostupné také z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4062>>. ISSN 0027-8203.

ÚJÁV R.,. Genitiv záporový. *Na-e e* [online]. 1937, ro. 21, vol. 263, s. 78679, dostupné také z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3154>>. ISSN 0027-8203.